

Türkiye'ye Dair Hayal Kırıklığı İçindeyim

Ferhat KENTEL, 14 Ekim 2020,

<https://www.perspektif.online/turkiyeye-dair-hayal-kirikligi-icinideyim/>

Güce sahip olmak, devletin içine girmek, bütün özgürlükçü hareketleri değiştiriyor. Bütün devrimlerde aynı şey oldu. İktidara, güce odaklanmak o hareketi oraya getiren ideolojiyi, sosyal talepleri boşaltıyor. Türkiye'de de İslamcı hareketin başına aynı şey geldi. Adı İslamcı olan dini görünümlü insanların vitrinde olduğu ama devletçi, otoriter, totaliter politikalarla var olma savaşı veren bir harekete dönüştü.

Ferhat Kentel 1990'ların başından itibaren entelektüel hayatın birçok evresinde aktif bir şekilde yer aldı. Birçok dönüşümü bizzat tecrübe etti, gözlemledi. Kuruluşundan itibaren içinde bulunduğu İstanbul Şehir Üniversitesi Sosyoloji Bölümündeki akademik çalışmaları hem kendisi hem de Türkiye yüksek öğrenim hayatı için sıra dışı bir şekilde sona erdi. Akademik hayata ara verse de güncel ve akademik üretimlerine devam ediyor.

Ferhat Hoca ile kendi hayat hikâyesini de konuşarak Türkiye'nin siyasal, toplumsal ve kültürel dinamiklerini; AK Parti tecrübesini ve bu tecrübe ışığında İslamcılık ve milliyetçilik başta olmak üzere siyasal kimliklerin dönüşümünü ele aldık. Dinamik bir zihnin geniş ve derin ufku ile yaşanmışlıkların hayal kırıklıklarını birlikte yansıtan mülakat bir neslin serencamına da ışık tutuyor.

PERSPEKTİF: Hocam sizinle daha çok siyasal kimliklerin ve toplumsal yapının değişimi ve dönüşümü üzerine konuşmak istiyorum. Bu tartışmaya zemin teşkil edebilecek daha genel bir-iki soru ile başlayalım. Türkiye'nin siyasi, toplumsal ve kültürel fay hatlarına bakıldığında, iki asırdır neredeyse aynı sorunların belirleyiciliklerini korudukları söylenebilir. Siyasal ve toplumsal yapıda yaşanan pek çok dönüştürücü gelişmeye rağmen devlet-toplum, devlet-din, siyaset-toplum ilişkileri neredeyse aynı gerilim hatlarından besleniyor. Bu durumu nasıl okuyorsunuz? Siyasi ve toplumsal yapımızın hangi dinamikleri dolayısıyla bu sorun alanları varlıklarını sürdürüyor? Modernleşme serüvenimizle mi ilgili, yönetici elitlerin zorlayıcı-yanlış reçetelerinden mi kaynaklanıyor, bireyselleşmenin gelişmemesiyle mi ilişkili? Bu siyasi ve ideolojik gerilimlerin sürekliliğinin muhtemel dinamikleri hakkında ne söylemek istersiniz?

FERHAT KENTEL: Birçok bilim dalında araştırma yapan insanların düştüğü tuzağa ben de düşebilirim. Herkes kendi uğraştığı konuyu, uğraştığı alanı "Esas mesele budur!" deyip çıkar işin içinden, belki bende de öyle bir eğilim olabilir. Bu riski göz önünde tutarak söylüyorum... Ben, duygu sosyolojisi meselelerine girmeye başladıktan sonra devlet, siyasi temsil gibi meseleler yerine daha çok sıradan duygusal hallerimiz üzerine kafa yormaya başladım. Çıkardığım sonuçlardan biri bana önemli gözüküyor. Bu toplumun en büyük dertlerinden biri,

Tanzimat'la birlikte başlayan, sürekli travma yaratan, tepeden inmece, yukarıdan aşağı kimlik inşa eden, vatandaşlık inşa eden bir medeniyet projesi...

İslamcı, Türkçü, Batıcı fark etmiyor; şu an itibariyle İslami tezahürlü bir şeyler oluyor ama bu da aslında yukarıdan aşağı bir dayatma sonuç olarak. Bunlar çok bariz büyük meseleler ama bunların yarattığı etkilere baktığım zaman ya da “Bunlar niye çıkıyor ortaya, nereden kaynaklanıyor?” diye sorduğum zaman çok daha genel ve derinde bir mesele var gibi geliyor bana.

Bugünden geçmişe doğru yavaş yavaş gittiğimiz zaman en yakın örnek 15 Temmuz. 15 Temmuz'da çok radikal olaylar oldu ve bunun yarattığı travmadan iyileşemedik. Bu işin altında kaldı bu toplum aslında. Biraz daha geriye gidelim, 28 Şubat, 12 Eylül, 12 Mart, 27 Mayıs ve daha ötesi, 6-7 Eylül, 1915'ler... Bunun başlangıç noktası neresi? Aslında başlangıç noktası yok muhtemelen.

Bu topraklarda olup biten fetihleri, savunmaları, cemaatleşmeleri, din savaşlarını, mezhep gerilimlerini vesaire, düşündüğünüz zaman, epey derin izler olduğunu görebiliriz. Sürekli devam eden ve bitmeyen bir savunma, savunmadığın zaman başka birisine boyun eğme gerilimleri... Boyun eğdiğin zaman Bizans oluyorsun, Pers oluyorsun, Müslüman oluyorsun, Osmanlı oluyorsun. Birileri yendikçe, yenilenler hep uyum sağlıyorlar. Dolayısıyla yenilmek için, korunmak için cemaatleşme eğilimi çok güçlü bu topraklarda. Bu Bizans'ta da böyleydi muhtemelen, Osmanlı'da da değişen bir şey olmadı.

Mesela niye Osmanlı padişahları kardeşlerini boğdurdu? Sürekli bir korku salma, gücün korunması ve güce karşı savunma mekanizmaları var. Bütün ayrıntılarına girmeyeyim ama darbeleri ve idamları düşünün; Menderes'leri asıyorlar, Deniz Gezmiş'leri asıyorlar, Erdal Eren'leri asıyorlar. Peki, siz asılanların tarafındaysanız nasıl davranabilirsiniz? İçinde ölüm olmayan 28 Şubat'ı düşünün. Birileri geliyor, sana “Başörtünü çıkart, örümcek kafalı” diyor. Ne yaparsınız? Bunlar ne tür etkiler yapıyor? Bu bitmez tükenmez bir korku, kapanma, intikam ve “Bir gün gelecek ve ben yeneceğim” hali yaratıyor. Gerçekten de böyle oluyor; birileri gelip intikam alıyor.

Bugünkü oy verme eğilimlerine baktığımız zaman, “Tabii onlar da geçmişte yapmışlardı, biz de şimdi onlara yapacağız” diye düşünenleri, el koydukları malları “savaş ganimeti” diye düşünenleri, “Onların karıları bizim cariyemizdir” diyenleri vs. sayısız buna benzer laf duyuyoruz.

Çok basit bir kötülük değil bu; çok büyük bir kötülük, bariz bir kötülük, inanılmaz, iğrenç bir kötülük ama bu kötülüğün kaynağı çok ciddi bir kişilik bozukluğu. Çok geniş toplumsal kesimlerde ciddi bir kişilik bozukluğu var. “Kişilik bozukluğu”nu da psikiyatrik bir terim olarak kullanmaya çalışıyorum aslında, bir küfür gibi söylemiyorum bunu. Bir bozulma, bir yırtılma var. Daryuş Şayegan, “Yaralı Bilinç”te bu konuları yazdı. Franz Fanon'un “Siyah Deri, Beyaz Maske”de yazdıkları gibi, Abdullah Laroui'nin Arap entelektüelleri için söylediği kriz hali gibi olaylar bizim memlekette çok fazla oldu.

Bu krizlerle birlikte, üstelik altta fokurdayan bir kriz hali, bir korku hali, güvensizlik hali var. İnsanlar sürekli yukarı çıkmak zorunda, güçlü olmak zorunda çünkü var olmak zorundasınız. Bunların çok ciddi bir mesele olduğunu düşünüyorum. En genel manzara benim için bu.

Tanzimat'ta siz iyi bir şey yaptığınızı zannedersiniz -hatta gerçekten de iyi bir şeydir belki-, sizin yaptığınızı düşündüğünüz şeyin toplumda ne tür bir karşılığı olduğunu hesaplamazsanız her şey olur. Sonrasında Cumhuriyet dönemi, ideal vatandaşlık, modernlik, medeniyet gibi "ideal" projeler var ama sizin ne yaptığınız önemli değil, insanların ne algıladığı çok önemli. Buralarda bitmeyen bir travmatik durum var gibi geliyor.

POPÜLİZM, GLOBAL KORKULARIN SONUCU

Hocam, bunun bir yönü de devlet ile toplumun kimlik üzerinde yürüttüğü mücadele sanki. Modernleşme tecrübemizin belki de en başat dinamiklerinden biri bu. Devlet verili kimlikleri bastırarak homojen bir kimlik dayatmasında ısrarcı olurken toplum da bu kimlik dayatmasına direnç göstererek alternatif kimlik arayışlarındaki ısrarını sürdürüyor. 80 öncesinde eğitimli kesimler arasında ve şehir varoşlarında sol kimlik liderliği üstlenirken, 90'larda kimlik arayışının adresleri çoğulculuğa; İslami kimlikten Alevi kimliğe, Kürt hareketinden milliyetçi harekete pek çok kimlik taraftar bulmakta başarılı oldu. 2000'lerde çevre, kadın, gençlik üzerinden farklı dinamiklere sahip yeni toplumsal hareketleri konuşuyoruz. Her dönemin dinamikleri bir siyasi iddiayı ön plana çıkarırken, diğerlerini bastırıyor. Bütün bu tecrübeleri göz önünde bulundurduğunuzda Türkiye'nin kimlik arayışında nereye geldiğini düşünüyorsunuz? Toplumun ve devletin denemediği ve belki de tüketmediği siyasal kimlik kalmadı. Bu tecrübe bugüne ve yarına dair bize ne söylüyor? Eski geleneksel kimlikler yerine mikro kimlik iddiaları mı yaygınlaşır, eski geleneksel kimliklere dönüş mü olur?

Bu konuda benim kafamdaki teorik genel çerçeveye en çok Ulrich Beck, Scott Lash gibi düşünürlerin risk toplumu ve refleksivite gibi kavramlarla tanımladıkları çerçeve uyuyor. Duygularla, estetik olarak oluşan kimlikler meselesi... Dolayısıyla kimliklerin rasyonel birtakım arayışlarla oluştuğunu düşünmüyorum. Çok daha tepkisel, çok daha el yordamı ile bulunan birtakım kimlikleşmeler var. En genelde iki kanattan bir kimlikleşme süreci ilerliyor, bu ikisi de birbirinden bağımsız değil zaten, ikisi de çok benzer bir bütünün parçası gibi duruyor.

Bir tanesi, mesela ben kadını, Müslüman'ım, eşcinselim, erkeğim, Aleviyim, Kürt'üm diyen bir kanat. Bütün bunların içinde bir saygı görme, kabul edilme, adam yerine konma, insan yerine konma arzusu var. Bu bence en önemli kimlik dinamiklerinden biri. Siz benim bu kimliğe ait olmadığımı söyleyince de benim için çok anlamı yoktur; ben kendimi öyle görmek istiyorum; kökenim Türk'tür ama Kürtleşmişimdir; Kürdümdür ama Türkleşmişimdir. Dolayısıyla ben o an için kendimi neyle tanımlıyorsam bu benim kimliğimdir. Bunun doğrusu, yanlışı yok. O insanlarla etnik ya da ırksal kökenlerini tartışabiliriz ve mesela bir Türk milli-

yetçisine onun kökenlerin Orta Asya ile alakası olmadığını söyleyebiliriz. Ama sorun şu ki, o adam kendisini Türk hissediyorsa, hiçbir sosyoloji, hiçbir siyasetçi, hiçbir devlet adamı “Sen o değilsin” diyemez. Sadece bu kimliğin neden sahiplenildiğini anlamak lazım, çünkü o haliyle kabul edilmek istiyor insanlar. Bu çok daha mikro düzeylerde işleyen bir düzey.

Burada esas mesele eşitlik. Refleksif, tepkisel, duygusal olarak korkularla inşa edilen bir şey olmasına rağmen bu korkuların düzeyi, yelpazesi çok geniş. Bir taraftan siz kendi köyünüzü jandarma baskısına karşı korumak istiyorsunuz, kiminiz zeytinliği korumak istiyorsunuz, kiminiz altın madenine karşı Kazdağları’nı korumak istiyorsunuz. Bunlar bir çevrenin dert edindiği şeyler ama birtakım insanlar zeytinle falan hiç alakası olmadığı halde oraya gidiyor, orayı savunuyor. Çevrenin bozulmasından, iklimin bozulmasından korkuyor. Burada da gezegene dair bir korku var. Mikrodan makroya duygusal tepkilerle oluşan birtakım kimlikler söz konusu.

Diğer taraftan da çok daha global düzeyde korkuları da yaşıyoruz. Bu korkuların sonucu da popülizm. Şu an itibariyle Türkiye’de Erdoğan’ın, Brezilya’da Bolsonaro’nun, Amerika’da Trump’ın ve bunlar gibi birçoğunun temsil ettiği genel bir korku var. Popülizm sayesinde insanlar köşede kalmışlıkların dışına çıkıyor, meselelere büyük anlamlar affediyorlar, “Bizim aleyhimize oynanan oyunlar varmış” diyorlar. Kendi milliyetçiliklerini, duyarlılıklarını anlamlandırabilecekleri bir büyük meseleye dâhil oluyorlar.

Bunlar yeni durumlar ve eskiye dönmekten ben pek bahsedemiyorum. Eskiye dönmek mümkün değil. Aynı adlar aynı kelimeler kullanılıyor olabilir ama içerikleri tamamen boşalmış ve yeniden doğmuş birtakım kimliklerden bahsetmek lazım. Eskiye dönüşten ziyade sürekli olarak yeni bir şeyler üreten bir kimlikleşme, bitmeyen bir süreç gibi düşünüyorum.

Şunu kastediyorum; büyük ideolojilerin yönlendirdiği iktidarlar, devleti ve toplumu dönüştürme gibi bir öncelikte hareket ediyor. Ancak şimdi bireylerin bu ideolojileri aşan veya kesen mikro dertleri, korkuları var. Popülizm de bu bireysel ve kitlesel korkuların üzerinde sörf yapıyor. Dolayısıyla önümüzdeki dönem de iktidara talip olanlar, benimsedikleri ideolojiler üzerinden toplumu formatlamak yerine daha teknik, gündelik sorunları çözmeye yönelen, performansa ağırlık veren bir anlayışa mı öncelik verirler?

Birbiri ile çelişiyor gibi gözükken bir sürü durumu aynı anda yaşıyoruz. Bir tarafta büyük bir mesele olarak popülizm var öbür tarafta çok daha pragmatik, günlük yaşantılara dair pratikler var. Bulduğumuz mahallede, çevrede bir sorun yaşadığımızda sorunu çözmek için MHP’li olmamız, AK Partili olmamız gerekmiyor. İdeolojilerden bağımsız siyaset yapmanın da mümkün olduğu bir alan var.

Öte yandan, tam tersi olarak, asla gerçeğe alakası olmayan tamamen kurgular üzerine inşa edilmiş ideolojilerle bir siyaset yapma durumu da var. Trump mesela. Bu adamın eder tutar bir tarafı yok. Bildiğimiz anlamda siyaset yapmıyor, sürekli yalan söylüyor. Kabaca ortalama Amerikalının duygularına hitap ediyor. Çay Parti’si (Tea Party) üzerine yapılmış bir araştır-

madan okumuştum, “Herkes bizim önümüze geçti.” diyor ortalama küçük kasaba beyaz Amerikalısı. Önüne geçmek ne demek? Yani başkalarının arkada olması gerekiyor gibi bir fikri var onun. “Biz öldürülüyoruz polis tarafından” diyen siyah adam kamuoyunu işgal edince orta sınıf beyaz kendisini arka planda kalmış hissediyor. Trump da onun ruhunu okşuyor. Bu rasyonel değil; irrasyonel olandan inşa edilmiş bir ideoloji var.

“Zeytinliğim elden gidiyor”, “kocam beni dövüyor” diyen insanlar çok somut konuşuyor aslında. Zeytinliğimi korumak için benim sağcı yahut solcu olmama gerek yok. Fabrikaların bacalarının bütün Gebze’yi, Dilovası’nı mahvetmesi gibi meseleler, somut meseleler. Oysa popülizm cephesinde, somut meseleler ile alakası olmayan, daha fazla korkularla makro hallerre giren bir siyaset yapma biçimleri var.

AK PARTİ, TOPLUMSAL DALGANIN ÜZERİNDE YÜKSELDİ, SONRA BAŞKALAŞTI

Bu genel değerlendirmeden sonra AK Parti iktidarını ve ürettiği siyasi tecrübeyi konuşmak istiyorum. AK Parti iktidarı, özellikle ilk dönemi, değişim taleplerinin siyasete yansıdığı, Kemalist siyasal tasavvurun çözümsüz bıraktığı pek çok soruna el atıldığı bir dönem oldu. Açılım süreçleri üzerinden makbul vatandaşlık anlayışı tartışmaya açıldı, 12 Eylül referandumunu ile sonuçlanan bir dizi süreç sonunda asker-siyaset ilişkileri demokratikleştirildi... Bu tecrübe siyasal ittifak haritalarını da etkiledi. Geleneksel ideolojik karşıtlıklar yumuşadı veya -daha başka bir ifadeyle- düğümlerin yeri değişti. Örneğin 12 Eylül referandumunda muhafazakâr-dindar kesim, İslamcı yapılar, ülkücüler ve -halen zaman zaman tartışılan- “Yetmez ama Evet” tutumu üzerinden solcular bir araya gelebildi. Bu süreç 2013’ten başlayarak önce durdu ardından da geriye dönüş başladı. Öncelikle bu ilk dönemki tecrübeyi, bu tecrübenin muhasebesini yapalım istiyorum. Siz bu süreçte ne düşünüyordunuz, bu siyasal sürecin neresinde yer alıyordunuz, bugün geriye dönüp baktığınızda ne görüyorsunuz ne hissediyorsunuz?

Ben doktoramı 1989’da bitirdim. Fransa’da 5 sene doktora yaparken Türkiye’de İslamcı ve solcu entelektüeller üzerine, onların toplum, demokrasi ve totalitarizm ilişkileri üzerine yazmaya çalışıyordum. Sonra döndüm Türkiye’ye. Tam 1990’lar toplumun değiştiği, herkesin konuşmaya başladığı bir dönemdi. Varlık Dergisi’nde “90’lara Girerken Merhaba Toplum” diye bir yazı yazdım. Bir tarafta Güneydoğu’da kirli savaş sürüyor, İstanbul’da hiçbir şey duymuyoruz, sadece hissediyoruz, biliyoruz, korkunç şeyler oluyor ama gene de Kürtler konuşuyor; kadın hareketinin, İslamcı hareketin ve benzeri hareketlerin dergi patlaması var. İslamcılıkta inanılmaz bir zihinsel faaliyet sürüyor. Türkiye’nin kalıplaşmış, ezberleşmiş, darbeci, bir takım vesayetçi geleneklerinden bir çıkış söz konusuydu. Herkesin bir şeyler anlattığı, bir sosyolog için derya gibi durum vardı.

Böyle bir toplum içine geldi AK Parti ve Erdoğan. Yani toplum talep ediyor, siyasi hareketler aşağıdan, bu toplumdaki çıkıyor, gökten inmiyor. Tabii ki, birileri başka bir etki yaratabilir.

Dönerli sandviç dağıtarak yüzde 7 oy alır ama işte o kadar... Sonrasında ufak bir fiskede kökü olmadığı için yıkılır, duramaz. Ancak, taleplerle hareket eden toplumda yeni hareketler o toplumda yerleşmeye başlar, katılaşır, siyasi sonuç verir.

2001 yılında araştırma yapmak için Anadolu'da birçok şehre gidiyordum. Gördüğüm iki örnek çok önemlidir benim için. Bir tanesi, Diyarbakır'daydı. AK Parti kurulurken ona gönül vermekte olan insanlar bize "Artık bu devletin böyle bizi sürekli tokatlamasından, bizim tepemizden bana neyin doğru olduğunu söylemesinden bıktım" diyorlardı. AK Parti'nin "muhafazakâr demokratlık", çoğulculuk söylemlerinde Kürtlüklerini yaşayabileceklerini görüyorlardı. İkinci örnek Burdur'da liberal diyebileceğim bir grupla sohbet ederken, "Biz iş yapmak istiyoruz. Neden her seferinde devletten geçinelim? Ben artık kendim olgun bir toplumun parçası oldum" diyen birtakım insanlar vardı. AK Parti bu insanların bu talepleri üzerinde kuruldu; yani o talepleri yaratmadı ama bir toplumsal gerçekliğe cevap vermiş oldu.

AK Parti'nin çıkış dinamiklerini veya ilk dönemindeki icraatlarını hatırlamayı veya bozulma dönemine etki eden dinamiklerin altını çizmeyi mazeret bulmak olarak değerlendiren tartışmalara ben katılmıyorum. Çok haksız bunlar; çünkü hiçbir sosyolojik dayanağı yok böyle bir şeyin. "Kötü bir parti geldi; hep kötülük etme niyetleri vardı, hep aslı buydu..." gibi söylemler doğru değil. Hiçbirimiz böyle değiliz. Çocukken, gençken, yaşlandığımızda bir şeyler hep farklılaşır. Güç sahibi olduğumuz zaman, zengin olduğumuz zaman farklı biri oluruz. Bu şehirde yaşarken farklı bir şehre gittiğimizde farklı biri oluyoruz. Sabit bir öz yok; bir insana, bir partiye, bir harekete bir öz atfetmek, değişmez olduğunu kabul etmek, en azından sosyolojik, siyaset bilimi, vs., sosyal bilimler açısından gerçekçi değil. AK Parti her zaman başkalaştı; sürekli değişti, farklı bir şey oldu.

Bu sadece AK Parti için değil, İslami hareket için de geçerli. İslamcı hareket Bediüzzamanları, Necip Fazılları, Milli Nizam Partisi'ni, Erbakan'ı, Saadet Partisi'ni yaşadı. Hareketin kendisi hep değişti. AK Parti de değişen bir parti. Başlangıç olarak AK Parti, toplumsal dalgalardan bir dalganın üzerine binip yükselmiş bir parti. Aynen Menderes'te olduğu gibi, daha sonra Adalet Partisi'nde olduğu gibi, daha sonra ANAP'ta olduğu gibi, AK Parti de daha toplumsal, daha muhafazakâr, daha yerel, daha yerli diyebileceğim toplumsal kesimlerin kendilerini gösterme, kabul ettirme, kabul edilme süreçlerinin bir parçası olarak ortaya çıktı. İlk AK Parti dönemini böyle anlıyorum ben.

KENDİ DEVRİMİNİN KARŞI-DEVRİMİ OLARAK AK PARTİ

Bahsettiğiniz toplumsal dalganın öncülüğünü üstlenerek sistemle, bürokrasiyle mücadele ederek farklı toplumsal kesimlerin taleplerini hayata geçiren AK Parti hangi dinamikler dolayısıyla bu siyasal konumdan vazgeçti? Kamuoyunda bu dönüşüm süreci daha çok AK Parti içi dinamikler, kadroların değişimi ve Erdoğan üzerinden okunuyor. Bunlar önemli elbette ama bu dönüşüm sürecinin doğru anlaşılması açısından AK Parti dışı dinamiklere de yoğunlaşmak gerekmez mi? Hangi aktörler ne yapmadıkları için bu

dönüşüm böyle kolayca yaşanabildi? Kısacası, AK Parti dışı aktörlerin, -toplumsal ve siyasal dinamikleriyle- muhalefetin bu dönüşümdeki rolleri, payları üzerine ne söylemek istersiniz?

Bu çok önemli bir tespit. Hiçbir sosyal hareketi, hiçbir siyasi özneyi tek başına kendisiyle analiz edemezsiniz. Hatırlayın, AK Parti'nin “memleketi satma ihanetine” karşı birileri Kuvayi Milliye seferberliği yapıyorlardı, Kuran, silah, bayrak üzerine yeminler ediyorlardı. Kimdi bunlar? Nerede bunlar şimdi? İşte bunlar AK Parti dışında olan gelişmeler. Bir zamanlar Yirmibeşoğlu adlı emekli bir subay 6-7 Eylül için “muhteşem bir organizasyondur” demişti. Bu gibi organizasyonlar devleti yöneten müesses nizamın, AK Parti zamanında ve öncesinde toplumdan gelen dalgaya karşı kendini savunma mekanizmalarıydı. Bu devletin içinde, devlet olmakla ilgili, devletin devamıyla ilgili, kendi içerisinde oluşmuş dengeleriyle, kocaman bir cihaz, bir aygıt. Nispeten toplumdan özerk, kendi hayatı olan bir organizasyon var. AKP şimdi bununla muhatap oluyor.

Diğer yandan toplum durmuyor, toplum da yürüyor. AK Parti, Türkiye’de toplumun kendisini anlatma becerilerinin artmasına tekabül eden bir şeydir ama AK Parti de en son, en nihai, en iyi seviye demek değildir. Mesela, içine bir şekilde dâhil olmuş ulusalcı, orta sınıf, laikçi kesimlerin yanı sıra, Gezi bence inanılmaz yaratıcı bir süreçti. Türkiye’de toplumun yenilenmesi ile ilgili AK Parti’den bile daha ileri gidebilecek bir hareketti bana göre. Ve AK Parti iktidardayken, arkasından gelen birilerinin, onları beğenmeyip onların üstüne geçeceklerini düşününce bir anda kendini buna karşı savunmak zorunda kalmış oldu.

AK Parti'nin bu kalıplaşmasına, donmasına, Gezi’ye karşı verdiği “Biz ideal düzeni kurduk artık kimse itiraz etmeye kalkmasın. İtiraz eden haindir, geçmiş rejimin adamlarıdır, karşı devrimcidir” suçlaması tavrı örnek verilebilir. Devrim yaptığını düşünen sınıf ya da hareket bir “karşı devrimci” üretir, AK Parti de kendi karşı devrimcilerini üretip duruyor.

Referandumdan sonraki dönemlerde AK Parti'nin artık kendi toplumsal hareketini temsil etmekten ziyade devleti kontrol eden, kendi gücünü muhafaza etmeye çalışan, kendi elitini, inşaatçıları, bürokrasinin içine yerleşmiş adamlarını, danışmanlarını ve daha kim varsa, onlarla birlikte oluşan bir kütleye dönüşmesinden bahsediyoruz. O kütle statükocu bir kütle, ama artık bizzat kendisi “karşı devrimci” olmuş bir kütle. Kendi devrimine bile karşı olan hareket aslında kendisi artık. Aslında en devrimci zamanlarında bile, mesela Kürt açılımına denk gelen zamanlarda bile bazı ipuçları vardı. Açılımlar yapılırken, sokaklarda “Tek devlet, tek millet, tek bayrak” gibi posterler asılmaya başlandı. Hâlbuki böyle bir içe kapanmaya dair bir hava yoktu ortada.

AK Parti'nin iyiliği de kötülüğü de, devrimciliği de muhafazakârlığı da ya da devrimciliği de karşı-devrimciliği de bizzat bu toplumla anlaşılabilir bir gerilimli bir ilişki içeriyor.

Sonra, AKP İstanbul İl Başkanı'nın ettiği "Artık bizim liberallere ihtiyacımız kalmadı, kendi yolumuzda yürüyeceğiz" gibi söylemlerle daha çok içeri kapanan, içerde konsolide olan bir şey oldu, bunun mührü de 15 Temmuz'la birlikte vuruldu. 15 Temmuz'dan itibaren yeniden bir kurucu mit yaratıldı. Onun ritüelleri, anıtları, söylemleri vesaire tamamen inşa edilmiş olan Stalinist bir kurgu haline geldi. Yani AKP'nin şu anki hikâyesi, onun içinden ve alttan değil; dışarıdan ve yukarıdan yazılıyor.

DEVLET KENDİ VARLIĞINI VE DEVAMINI SAĞ-İSLAMİ YAPIYLA SAĞLIYOR

Bugünkü durumu nasıl okuyorsunuz hocam? İki kimlikli şizofren bir tablo var gibi; bir taraftan iktidar konsolidasyonu için ulusalcı, Aydınlıkçı, Kemalist, ülkücü gibi birçok farklı kanatla iş birliği yapıp bu iş birliğine halel gelmesin diye hassasiyet gösteren bir tutum var. Öbür taraftan da muhafazakâr-milliyetçi tabanın desteğini almayı sürdürmek üzere, tarikatlarla ilişkiden Ayasofya'nın ibadete açılmasına, İstanbul Sözleşmesinden geri çekilme teşebbüslerinden dini söylemi yoğunlaştırmaya dindar-muhafazakâr bir siyasi tutum mevcut. Eskiden başörtüsü taleplerini -zamanı değil diye- öteleyen bir Erdoğan vardı; şimdi İstanbul Sözleşmesinden çekilme taleplerine bile direnmekte zorlanan bir Erdoğan var. İktidar konsolidasyonu için farklı kesimlerle yapılan işbirliği Erdoğan'ı muhafazakâr-dindar kitlenin taleplerine karşı kırılğanlaştırdı diyebilir miyiz?

Kırılğanlık gibi görmüyorum bunu. Sosyolojik düşünmeye çalışan bir insan olarak en az sosyolojik düşündüğüm alan burası galiba. Bunu daha çok devletin içinde bir hikâye gibi algılıyorum. "Bu memleketeye komünizm gerekiyorsa onu da biz getiririz" lafı çok manalı bir laf. Devlet için şu veya bu ideoloji önemli değil. Bu devletin en azından kitlesel altyapısını, desteğini sağlayan bir durum var. Devletin toplumda oturduğu sütun ilk defa bu kadar geniş bir sütun haline geldi. Kemalist, CHP ile özdeşleşen devlette destek en fazla yüzde 30'larda kalıyordu. İktidarlarını darbelerle sağlıyorlardı ve her seferinde yeni bir hareket gelip iktidarı geri aldı.

İlk defa devlet kendi varlığını, devamlılık meselesini tam da bu sağ, İslami yapıyla sağlıyor. Dindar kesimin hatırı sayılır bir kısmı devletin yedeğine alındı. Bu da muhteşem bir manipülasyon ve operasyonun sonucu oldu. Gerçekten İslami kaynakların, İslamcılık ideolojisinin vaad ettiği bütün modernlik eleştirisine ve yeni medeniyet tasavvuruna dair bir şey var mı? Yok! En fazla İslami "görünümlü" mekânlar inşa ediyorsunuz. Ürettiğiniz mekânınız sizin yeni bir şey olduğunuzu göstermiyor; tam tersine, karşı çıktığınız düzenle aynısınız. İslamcı hareket için de böyle. İçinden seçkinlerini çıkarıp, devlete sokan bu hareket ne yaptı? Şu anda sadece görsel semboller, Ayasofya ya da birtakım imajlar üzerine yükselen bir inşaattan başka bir şey yok.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti bu sayede bu tür bir muhafazakâr bir altyapıyla, kitle desteği ile en azından kendisi için üstüne bindiği yeni bir at bulmuş gibi görünüyor. Ergenekoncusu, ulusalcısı, Perinçekçisi, MHP'lisi vesaire bu koalisyonun parçaları; çok yamalı bohça gibi. Tabi ne kadar böyle devam eder bilmiyorum.

Ama AKP seçmeni olan “dindarların” devletin yedeğine girmiş olmaları bize zaten dinin, dinselğin, dindarların ne anlama geldiği hakkında da epey ipucu veriyor. Din her zaman Kur'an-Sünnet bilmek anlamına gelmiyor. Bunu küçük bir zümre bilebiliyor ancak. Onların da ne bildikleri, bildiklerini nasıl kullandıkları ayrı bir mesele.

İSLAMCI ENTELEKTÜELLERİN EPEYCE BİR KISMI DEVLET AYGITININ ÇARKLARINA DÖNÜŞTÜ

Hocam, siyasi ve toplumsal yapının genel seyrini konuştuğuktan sonra siyasi kimliklerin dönüşümü üzerine biraz konuşalım istiyorum. İslami kimlikle başlayabiliriz. 1960'larda başlayan, 1990'larda güçlenen ve AK Parti iktidarıyla da merkeze taşınan bir İslami canlanma süreci yaşandı. AK Parti iktidarının ilk yıllarında hem İslami kesim hem de İslami kesimin serüvenini yakından izleyen akademik-düşünsel çevreler dinle, tarihle, toplumla barışma, normalleşme politikalarına destek verdiler. Belli çevrelerde normalleşmenin İslami kadrolar eliyle yürütülüyor olmasının hazımsızlığı da görülebiliyordu ama yaygın bir destek ve memnuniyet hâkimdi. Fakat son zamanlarda hem genel olarak toplumda hem de dindar kesimde İslamcılığa, İslami hareketlere yönelik bir hoşnutsuzluk var. Bu anlayışın iyi sınav vermediği, iddia ettiği özgürlük, adalet, demokrasi gibi konularda hayal kırıklığı ürettiğine yönelik eleştiriler var. Siz bu gözleme veya eleştirilere katılıyor musunuz? Sizce de bu durum, Türkiye toplumunun dinle, İslam'la, İslami kesimlerle ilişkisinde bir kırılmaya yol açar mı?

Güce sahip olmak, devletin içine girmek, bütün özgürlükçü hareketleri değiştiriyor. Bütün devrimlerde aynı şey oldu. İktidara, güce odaklanmak o hareketi oraya getiren ideolojiyi, sosyal talepleri boşaltıyor. Türkiye'de de İslamcı hareketin başına aynı şey geldi. Adı İslamcı olan dini görünümlü insanların vitrinde olduğu ama devletçi, otoriter, totaliter politikalarla var olma savaşı veren bir harekete dönüştü.

Böyle bir durumda insanlar din ile aralarına mesafe koyacak diye bir şey yok. Çünkü din dediğimiz olgu o kadar sosyolojik bir vaka ki! Roma devrinde de din vardı, Hazreti Muhammed zamanında da vardı, Mustafa Kemal zamanında da vardı. Ve bütün bu dinlerin altında yaşanan dinselikler aynı değildi. Kaldı ki, aynı dinin altında, aynı zaman diliminde bile aynı dinselikler yaşanmıyor. İnsanlar aynı kelimeleri kullanıyor, aynı camiye gidiyor ama camilerde yapılan pratikler, hissedilen duygular farklı. İnsanlar cep telefonuyla camiye gidiyor, iki rekât arasında bile mesaj atıyorlar. Herhalde bir zamanlar böyle bir şey tahayyül edilemezdi. Bizde otoriter, formatlanmış, ortodoks bir din anlayışı var; içerikten ziyade biçim çok daha önemli. Mesela

bizde “temizlik imandan gelir” her yerde karşılaşıcağınız bir ezberdir; sokaklar değil ama evler çok temizdir. Diğer Müslüman ülkelerde temizlik bizdeki gibi takıntılı bir konu değil; dinle bağlantılı bile değil. Bizim cumhuriyetimiz, “temizlik imandan gelir” derken, “vergilendirilmiş kazanç kutsaldır” gibi başka mottolar vasıtasıyla, dini almış kendi içerisine adapte etmiş.

Din sosyolojik bir vaka olarak, her zaman, zamanın hâkim ideolojileriyle hemhal olan bir inanma biçimine dönüşebilir. Hırsızlıklara, yolsuzluklara, adaletsizliklere göz yuman bir inanmaya da dönüşebilir. Tanrıya bir insana inanır gibi de inanılır; ona çaktırmadan günah da işlenir. Ya da insana bir tanrıya inanır gibi de inanılabilir. Tanrıya oğullarını kurban vermeyen insanlar, tanrılaşmış, dinselmiş insan ve soyut fikirler için “çocuklarım feda olsun” diyebilirler. İşte Türkiye’deki duruma ilişkin olarak, kendi hesabıma epey bir hayal kırıklığı var. Ama öğrenmeye devam ediyorum hâlâ. Çok güçlü bir düşünce akımı olarak İslamcı hareketin taşıyıcısı entelektüellerin önemli bir kesimi aparatçık oldu. Devletin içine giren sosyologlar, ilahiyatçılar “ama bu reel sosyalizm, başka bir şey mümkün değil ki” diyen bir zamanların Sovyet aparatçıları gibiler. Kendi hareketlerinin entelektüelleri iken, devlet aygıtının çarkları oldular. Özgürlüğün değil, eskisinden daha beter bir düzenin çarkları... Geri kalanlar ise pasifize oldular, çok fazla sesleri çıkamıyor. Ya da çıkan sesi ilk zamanların insanları gibi taş, puta, lidere, piramide, tapınağa inanan insanların duymaları pek mümkün değil.

Yani Türkiye’deki durum kalıcı değil ama bu durumdan geri dönülecek diye bir şey yok; bambaşka bir evreye geçebiliriz. Bu da insanların korkularına, travmalarına, çıkarlarına bağlı.

Din zaten hep bulunduğu çevre ile sürekli etkileşim halinde olan bir toplumsal olgu. Bazen milliyetçiliğin tabanı oluyor, bazen din milliyetçiliğe gaz veriyor, milliyetçiliği besliyor; bazen milliyetçilik dine gaz veriyor. Dinin sabit bir merkezi yok, sürekli dönüşüyor. Yarın öbür gün de başka birtakım dinselilikler ile tanışacağız. O dinseliliklerden yeni birtakım ideolojiler çıkabilir. Yeni bir iktidara payanda olabilir, adapte olabilir, her şey olabilir. Herkesin hâkim olduğu, net bir şekilde herkese ulaşabildiği bir özü yok dinin; geçmişten geleceğe bir hafıza taşıyor, bir zincir oluşturuyor ama hep değişiyor ve adapte oluyor.

Dolayısıyla, benim kendi çapımda, biraz kendimi rötuşladığım ve yeniden düşünmeye çok zorlayan şeylerden biri bu oldu. Ben de bir yandan özcüydüm aslında din konusunda; insanlar bir dine, hele tek tanrılı bir dine inanıyorlarsa, yeryüzündeki başka tanrılara inanamaz diye düşünürdüm. Öyle bir şey olmadığının altı kalın kalemle çizildi! İnsanlar zaten yeryüzündeki tanrılara inanıyorlar. İnsanlar bilmedikleri, görmedikleri, inanılmaz derecede yüce olan bir fikre dair yeryüzünde bir takım performanslar sergiliyorlar, o fikri yeryüzünde şekillendiriyorlar. O yüzden, putlara tapmıyorlar sözde ama Ayasofya’ya tapıyorlar, Müslümanlığa ve onun tevhid ilkesine tapmıyorlar. Bu durum dinin çok olduğu yerde dinin olmama hali... Ama bunun tersi de doğru; en dinsiz olan yerde bile din var. Mesela insanlar komünizme bir anlamda tapıyorlar. Bu inanma meselesi dinin en özü olan şey. İnsanların inandıkları ilk dinler-

den en modern seküler dinlere, Atatürkçülüğe, sosyalizme ve başka dünya görüşlerine kadar her yerde inanç var her yerde inanma var, hepsinin kendi tanrıları var.

Bir örnek vereyim; biz “Yetmez Ama Evet” platformu için İzmir’de bir panele gitmiştik. Panelistler arasında bulunan Roni Margulies’in geçmiş zaman solcuları hakkında eleştirileri vardı, “Biz atalarımıza, kahramanlarımıza laf söyletmeyiz!” diye geldi adamın teki, öfkeyle bize boya fırlattı. Çünkü onun da kutsalı var ve Mahir Çayan’ın, Deniz Gezmiş’in eleştirilemez olduğunu düşünüyor. Ya da devrimci marşları incelerseniz, mesela Kızıldere Marşı’nın sözleri baştan aşağı dinsel bir metindir.

Ben dinin yok olacağını değil, bir tür iktidar ideolojisi olarak veya zamanın ideolojileriyle evlenmiş bir din olarak ya da bir direniş eksenini olarak devam edebileceğini düşünüyorum. Bugünkü AK Parti’nin diline yakın bir parti belki 20 sene boyunca iktidar olamaz ama dindarların da kendilerini bugünün AKP’lileri gibi sunacaklarına dair bir garanti yok. Bambaşka tezahürler altında gayet çevreci bir dindarlık da çıkabilir mesela.

SOĞUK SAVAŞ MANTIĞIYLA YETİŞMEMİŞ YENİ KUŞAKLARI TAHAKKÜM ALTINA ALAMAZSINIZ

Bir süre milliyetçilik üzerine de çalıştınız. Milliyetçiliğin siyasi temsiline bakıldığında 2000’lerin başında ciddi bir daralma görülebiliyorken bugün hem siyasal etki hem de toplumsal taban itibarıyla görünür bir güçlenme var. Ben milliyetçiliği herkesin zora girdiğinde sığındığı bir sığınak olarak görüyorum. Tehlike orada durduğu müddetçe insanlar o sığınağa yöneliyorlar. Sığınak da bir süre koruma işlevini yerine getiriyor. Ancak bu metafordan devam edersek, sığınakın -doğası gereği- geçici bir işlevi var. Kalıcı bir barınak değil. Sevdiğiniz kalıpla sorayım; Türkiye’de milliyetçilik toplum ve/ya devlet için taktik mi, strateji mi?

Birbirine geçen, devam eden, üreten, yenilenen, değişik toplumsal tezahürlere yol açan, hayatlar yaşıyoruz, bireyler ve toplumlar olarak. En devrimci zamanlarda bir toplum bitip yeni bir toplum başlamıyor aslında. En radikal Kemalist, en radikal Bolşevik zamanlarında bile eskiden olan bir şeyler devam ediyor. Hiçbir şey kopmuyor, birbirinin içine geçerek devam ediyor. Bu kimsenin tam olarak sahip olmadığı ama eskilerin ve yenilerin, herkesin gücü oranında inşasına katkıda bulunduğu bir strateji inşa ediyor.

Aslında kimseye ait olmayan, kimsenin kurucu olmadığı bir yapının içinde milliyetçilik böyle ortaya çıkıyor. Osmanlı bütün vatan sathında bir aynılık yaratmaya çalışıyordu ve tabii Kemalist ulus-devlet bundan bağımsız bir şey değil. Atatürk ve arkadaşları radikal görünümlü birçok adım attılar ama zaten bunları var olanların üzerine yaptılar. Yani, ben eskiden Osmanlı ferdi iken şimdi Mustafa Kemal’i dinleyen bir cumhuriyet vatandaşıyım; eskiden sadece imama inanırdım, şimdi öğretmen, kaymakam gibi ama gene “inanılacak” başka birileri var. Ben bu toplumda yaşayan birey olarak etrafımı kuşatan bu stratejiye cevaplar veren bir insa-

nım. Cevaplar verirken stratejinin hem içini oyuyorum, başka bir şey haline getiriyorum ve stratejiyi dönüştürüyorum. Eski olan hem devam ediyor, hem değişiyor.

Biz ne yapıyorsak, gökten inermişçesine, her şeyi baştan aşağıya değiştirerek yapmıyoruz ama taktiklerle, pratiklerimizle, yorumlarımızla stratejiyi değiştiriyoruz. Milliyetçilik böyle bir şey; o stratejinin özelliği de bu zaten. Strateji “ben bir devamlılığım” diyor zaten. Rejimin kendisinde zaten devamlılık duygusu vermek var. İnsanların taktikler düzeyinde ise, mesela, bir yandan, aile içi şiddeti normal gören ve onu pratiklerinde yaşayan insanların yeniden ürettiği ataerkil bir yapıya karşı, öte yandan, başka pratikler yaşayan gençler, kadınlar, erkekler var; sokaklara çıkıp, “Hayır, kadının dayak yemesi normal değil” diyen sesler var.

Mesela teknoloji tabii ki çok önemli; fabrikalar yükseliyor ama bacası kirletiyor; “durun nefes alamıyoruz!” diyoruz. Biz yıllar önce ilerlemeye, sanayiye tapıyorduk, oysa şimdi çevreye çok daha fazla duyarlı olduğumuz yeni bir durum söz konusu. Yeni kuşaklar ve eski kuşaklar arasındaki en önemli fark bu. Benim gibi, 20’li yaşları 70’lerde, 80’lerde yaşamış insanların maruz kaldığı şey Soğuk Savaş mantığıydı. Çok netti: Kapitalist Dünya – Sosyalist Dünya. Bugünkü Türkiye Cumhuriyeti devletinin mantığı ne yazık ki hala orada. Soğuk Savaş mantığına sıkışmış bir devlet, Soğuk Savaş mantığına sıkışmış bir lider ve partisi var şu anda ama hayat bambaşka bir yerde cereyan ediyor.

Ben 30 yıl üniversitelerde çalıştım, her üniversitede hele son zamanlarda o çoğulluğun nasıl bir arada yaşadığını gördüm, en mükemmelini de Şehir Üniversite’sinde gördüm. Şehir Üniversitesi’ne muhafazakâr insanlar daha fazla teveccüh gösterdi. Ama orası, toplumdaki tekleştirme politikalarına rağmen, çoğul bir mekândı ve bu çoğullukla içinde çok farklı seküler ve çok farklı dindar insanların bir arada pekâlâ yaşayabildiğini gördüm. İplerini dışarıdaki abilerinin kontrol ettiği bazı istisnalar dışında, kimsenin bir arada yaşayamamak gibi bir derdi yoktu. Soğuk Savaş zihniyetinde değildi insanlar. Ben de artık onlar sayesinde, kendi soğuk savaş kuşağımızın etkisinden çıkıp, bu insanların üretmiş olduğu yeniliklerle tanışıyorum. Soğuk Savaş mantığıyla yetişmemiş yeni kuşakları çok fazla tahakküm altına alamazsınız.

Türkiye soğuk savaş sonrası dönemi bir eş zamanlama sorunu neticesinde sancılı geçirdi. Toplum soğuk savaş sonrası döneme, özgürlük-değişim-kimlik talepleri üzerinden hızla adapte etti ama devlet kendisini bu yeni döneme adapte etmekte zorlandığı için Türkiye 10 yıllık çatışma, kaos, fetret evresinden geçti. Şimdi de yeni bir döneme geçiş sancılarını yaşama evresinin başlangıcındayız. Bu sancı Türkiye’ye özgü de değil. Küresel olarak popülist dalganın yükselişi aslında bu yeni döneme geçişi geciktirme teşebbüsleri olarak da okunabilir. Türkiye’de de, siyasal statüko derinleşirken aslında toplumsal yapıda hızlı değişimler yaşanıyor. Biraz önce konuştuğumuz yeni muhalefet kanalları da güçleniyor. Dolayısıyla bizde de yeni bir dönemin doğum sancısı mı demek gerekir, fetret dönemine geçiş mi bilemiyorum ama statüko-değişim gerilimi şiddetlenecek gibi gö-

züküyor. Bu genel bağlam üzerine gelecek projeksiyonunuzu almak istiyorum. Siz gidişatın ne yöne doğru olacağını düşünüyorsunuz?

Kısa vadede ben iyimser değilim açıkçası çünkü AKP'nin devlet ile bütünleşerek ortaya çıkarmış olduğu rejim bayağı kirli diyebileceğim birtakım ittifaklar yaptı, ekonomik yapılar kurdu, propaganda, manipülasyon yaptı, medyayı kontrol altına aldı, ulufeler dağıttı ve benzeri birçok şey yaptı. Bunu bırakmamak için de elinden gelen her şeyi yapabileceğini düşünüyorum. 2015 seçimleri arasında patlayan bütün o bombaların, 15 Temmuz'un, vs., bu "bırakmama" niyetinin işaretleri olduğunu düşünüyorum. İstanbul seçimlerinin sonrası da bizzat bunun karşılığı; asla bırakmamak. Kaybetme halinde, üstlerine çok fazla tehlikenin gelebileceğinden korkuyorlar. Çünkü son yıllarda çok haksızlık yapıldı, çok adaletsizlik yapıldı. Ama bütün haksızlığa uğramış olan insanların, kurumların, hareketlerin onlar gibi davranmayacaklarını umuyorum çünkü bitmez tükenmez bir yola gireriz gibi geliyor. İşin bu cephesi kötümser senaryo.

Diğer yandan da CHP'deki bu hiçbir şey yapmama politikası var. Ne yapıyorlarsa evet diyorlar polemik çıkmasını istemedikleri için. Pek doğru değil ama bunun da bir tür doğruluk içerdiğini düşünüyorum ben. CHP böyle yapsın ama herkes böyle yapmak zorunda değil. Çevreçilerden İslamcılara, kadınlardan demokratlara, Kürtlerden Alevilere ya da gruplara kadar her yerde alternatifin ürediğini düşünüyorum. Bu alternatifin bir zaman sonra somut birtakım sonuçlar vereceğini düşünüyorum. İlk yapılan seçimlerde izlerini görebiliriz bu alternatiflerin.

Bu süre içinde her şeye, bütün sansüre, baskıya rağmen Davutoğlu'nun ve Babacan'ın partileri neler yapacak? Ne kadar çekim gücü oluşturabilecekler? Ne ölçüde olacağını bilmiyorum ama her halükarda etkileri olacak önümüzdeki dönemde. Ne kadar zaman içinde engellenmeden "şeyleşecekler", söylemek kolay değil ama bu partilerin toplumda karşılığı var.

ŞEHİR'İN ÖĞRENCİLERİ BU TOPLUMA ATILMIŞ İYİLİK TOHURLARIDIR

Hocam son olarak Şehir Üniversitesi ile ilgili konuşalım istiyorum. Kuruluşundan itibaren üniversitede ders veriyordunuz, hem buradaki akademik tecrübenizi, gözlemlerinizi almak istiyorum hem de kapanma sürecini sormak istiyorum.

Çok karmaşık birtakım duygular içindeyim. Bence son tahlilde, 10 sene içinde çok başarılı bir şey yapıldı orada. Çok başarılı bir üniversite çıktı oradan. İçindeyken de biliyordum tabii; dikensiz gül bahçesi değildi orası. Kapanırken şöyle bir şey hissettik; Şehir Üniversitesi ile kimse ilgilenmedi, çünkü Şehir Üniversitesi'nin hatası denilebilecek şeylerden biri şuydu: kendi bağımsızlığını başından itibaren koymadı. Bu üniversitenin açılışını Davutoğlu, Gül, Erdoğan birlikte yaptılar. Yani AK Parti'nin üniversitesi gibi algılandı. Aslına bakarsanız, İslamcı hareketin bir kanadı gelip kaliteli bir şeyi başardı. Bu göz ardı edilemeyecek entelektüel bir aktörlüğün oluştuğunu gösterir. Bu aktör olma durumu AK Partililik ile özdeşleşince sorun ortaya çıktı. AK Partililik üniversitenin karar alma süreçlerini etkileyen bir işlev gördü.

Buna rağmen o üniversite çoğulluğun bir arada olmaya çalıştığı bir üniversiteydi. Yönetimiyle, dindar eğilimli ve dini eğilimi olmayan hocalarıyla bir arada yaşamaya çok özen gösteren bir tarafı vardı. Özellikle kapanmaya doğru giderken, öğrencilerin göstermiş oldukları okullarına sahip çıkıcı performans, beni hakikaten inanılmaz duygulandırdı. Bu öğrencilerin üniversiteye sahip çıkmaları, orada çok kıymetli bir şey yaratılmış olduğunu gösterdi.

Şehir Üniversitesi'nin kapatılması siyasi bir operasyondur. Dünya kadar insan mağdur edildi. Çok sayıda öğretim üyesi ve çalışan bugün mağduriyet yaşamaya devam ediyorlar. Son mevcut haliyle 7000 tane öğrenci, böyle bir tecrübeyi yaşadı. Ancak Şehir'in öğrencileri bu topluma atılmış iyilik tohumlarıdır aslında. Bütün bunları bu toplumun başka bir toplum olması yönündeki, başka bir toplumu tahayyül konusundaki birikmiş tecrübelerdir diye düşünüyorum. Sonuç olarak, tabii ki böyle bir fidanın koparılması benim için bir hüsrandır.

Kapatılmanın sembolik anlamı ne sizin açınızdan? Daha doğrusu AK Parti iktidarında Şehir Üniversitesi'nin kapatılması kolayca normalleştirilebilecek bir durum mu?

Bu rejim altında Şehir Üniversitesi'nin kapatılması çok normal. Her operasyonun bir şekilde tutunmaya çalıştığı meşruiyetler var. Şehir Üniversitesi'nin kapatılmasını kolaylaştıran şeylerden biri Şehir Üniversite'sinin yalnız olması. Davutoğlu Başbakan olduğu için Şehir Üniversitesi Dragos kampusuna yerleşti. Başka bir yer değil, başka bir adam değil, Davutoğlu olduğu için. Dolayısıyla Şehir Üniversitesi'nin dışarıya karşı vermiş olduğu imaj ne kadar iyi bir üniversite olursa olsun, AKP'ci bir üniversite görünümü, onun yalnız kalmasına neden oldu. Davutoğlu karşısında Erdoğancı bir AKP cenahından tabii ki herhangi bir dayanışma gelmedi ama diğer cenanhtan da hiç dayanışma gelmedi. En azından üniversitenin kapatılmasına gerekçe olan Danıştay kararı, gayet solcu bir örgüt, TMMOB'un açmış olduğu dava sonucunda oldu. Solcu bir örgüt çok ender olarak bir dava kazandı ve bu kazanılan davayı AKP aldı kullandı. Şimdi hangisi hangisinden daha çok gurur duyuyordur, bilmiyorum ama sonuç olarak bu durum Şehir'in bu yalnızlık halini galiba çok iyi gösteriyor.

Türkiye'de üniversite kurmak çok zor. Şehir Üniversitesi gerçekten bir üniversite olmuştu. O üniversitenin öğrencileri, o üniversitenin lafını bir yerlerde yaymaya devam edecekler, diyecekler ki "Biz, Şehir Üniversitesinde böyle bir şey yaşadık", bu duygu çok kıymetli ve yoluna devam edecek...